

Зміст

Оповідання

Важке питання	9
Гайдамака	19
Військовий літун	38
Історія пані Івги	88
Сонце сходить	95
Смерть	106

Повісті

Остап Шаптала	111
Повість без назви	195

ВАЖКЕ ПИТАННЯ

Андрій надвечір подзвонив до квартири свого співучня Миколи з наміром поговорити про вчорашню вечірку в гімназії, де він познайомився з Миколиною коханкою. Як товариш, він вважав обов'язком висловити свої думки про цю дівчину й взагалі застерегти Миколу від усяких неприємностей, сполучених з коханням. Двері відчинились, і Андрієві було сказано, що Микола порається в садку.

Весна тільки що наступала й у саду земля ще була мокра від росталого снігу. Деревя стояли чорні від вогкості, а в повітрі тхнуло гниллю.

— Здоров був, — сказав Андрій, зайшовши в сад. — Працюєш?

Микола ретельно обрізував бруньки на деревах.

— Працюю, — відповів він, простягаючи руку. — Сідай он на лаві.

Андрій сів, зірвав якусь травину й поклав її в рот, бо не знав, як почати розмову. Потім зважився казати просто.

— Був я вчора на вечірці і познайомився з Галею, — почав він і спинився, щоб подивитись, яке вражіння зроби на Миколу такий вступ.

Той мовчки хитнув головою, силкуючись достати верхню гілляку на яблуні.

— Ну, і що? — спокійно запитав він, коли гілка була нахилена.

Його спокій здався Андрієві образливим. Він гадав, що Микола кине свої пилки й ножиці, зрадіє, сяде коло його на лаві й буде нетерпляче розпитувати, чи здорова Галя, чи не переказувала чого. Тому Андрій залишив свій тихомірний тон і сказав різко:

— А те, що тобі треба кинути й... Чуєш? Знайшов у кого закохатись! Як ти й не кинеш, вона закуте тобі ще більше голову, а тоді спину покаже. Знаєм ми таких!

Тепер Микола дійсно сів коло його й роззявив рота від здивування. В голові його забігали думки про зраду, а в серці заворушилась ревність.

— Ти бачив щось? — спитав він важко. — З ким вона була?.. Скажи, ти ж товариш..

Побачивши, що його слова занадто вразили Миколу, Андрій навіть трохи злякався, — так вмент змінилось обличчя Миколи й голос його зробився придушеним і хрипким.

— Ні, ні, не те, — поспішив заспокоїти він Миколу. — Я тільки хотів сказати, що вона дуже жагуча. Ти питаєш відкля в мене такі відомости? Це, дорогий мій, по ній самій видно. Очі в неї, знаєш, так блискають і рот підозріло великий. І взагалі вся постать... А хто жагучий, той мало постійний. Побаче чоловіка більш статечного з фізичного погляду, ніж ти — й прощавай, Моколко... Ось це я хотів сказати. А ти вже казна-що вигидав.

Андрій почув, що йому вже не пощастить відограти ту трохи протекторальну роль, яку він задумав був на себе взяти. Хотілось було по-батьківському поговорити з Миколою, витримати тон старшого, дати йому деякі поради, а тепер доведеться здавати свої позиції. Річ в тому, що Микола мав більший за його досвід у справах кохання, і самолюбство Андрія від цього часом дуже страждало.

Сьогодні він хотів дати реванш та бачучи, що заходи його марні, розсердився сам на себе за невміння використати обставини.

— Он що, — здивовано протягнув Микола, вмент заспокоюючись. — Ну, й дурний же ти! Налякав мене. Відносно жагучості, то нічого. Не колоду ж любити. До того ж вона мене вже чотири місяці кохає...

— Нічого не значить, — похмуро бовкнув Андрій.

— Ні, значить дуже багато. Галя задля мене ідеальна дівчина. Я такий радий, що знайшов її серед дешевеньких гімназисток з їх вічними завитушками і думками про хлопців, — з видимою втіхою промовив Микола, віддаючись солодким мріям про кохану.

— Де ж ти знайшов її? — глузливо запитав Андрій. — Чи не серед проституток?

Обличчя Миколи зробилось серйозним.

— Це дурне, Андрію, кинь. Що було, то пройшло. Біль молодцу не в укор...

Трохи помовчали.

— А чи швидко я буду хрещеним батьком? — злісно кинув Андрій.

Микола не зрозумів одразу його слів, але побачивши в'їдливу посмішку Андрія, збагнув, на що той натякає.

— Ех, ти, йолоп, — пробубонів він, підводячись і складаючи ножиці й пилки різних гатунків у фахову скриньку. — Я, брате, про це зовсім не думаю... Мені це здається недоладним, бридким... Ти не знаєш, як любо ми кохаємось... так тихо, тихо. Мені лише хочеться цілувати її ніжно без краю. Ти, мабуть, ніколи серйозно не любив, тобі це незрозуміло. Я руку її поцілую й щасливий... Це пережить треба. Галя на мене подіяла добродивно: раніш я хилився по проститутках, а тепер дав собі слово цього не робить...

При останніх словах Андрій одразу забув про свою злість і протекторальний тон і жваво підхопив:

— Ось це цікава річ і вона мене дуже зачіпає. Розкажи мені про це докладніш, ти людина бувала.

— Дійсно, я людина бувала, — не без самозадоволення промовив Микола, знову сідаючи. — В цій ділі я маю досвід, як молодий бог. Але тепер я ветеран. Нізащо. Дав слово не зраджувати Галю. А як що ти дуже цікавишся, то я маю тобі порекомендувати одну свою знайому... частенько раніш я заходив до неї в гості... Вона дуже зручна: по-перше, сімдесят п'ять відсотків, що не заразишся, а по-друге — недорого бере. Я навіть можу тебе повести до неї.

Цєю пропозицією Андрій був поставлений перед питанням, котре він даремно змагався розв'язати вже не один раз і раніше. Він вважав себе за дорослого, бо мав сімнадцять років; потреба в жінчині вже почувалась. Можливо, ця потреба здебільшого була наслідком масних розмов й анекдотів, котрі заповняли перерви між лекціями, але факт залишався фактом, і цю потребу мусив він чи заглушити в собі, чи задовольнити. Андрій не зважувався вибрати жадного з цих шляхів, і тому-то мучився, довго не міг увечері заснути під впливом непроханих, а іноді й проханих, малюнків голих жінщин, вродливих і веселих, котрі манили до себе й торкались його; ранком же він прокидався з важкою головою й навіть іноді не ходив до класу. Кілька разів він рішав, ідучи в школу, що сьогодні попрохає когось з товаришів провести його куди треба, але завше жахався виконати задумане, бо одразу уявляв собі тексти Святого Письма, бруд купленої любові, легенькі натяки матері про фізичну чистоту.

Так стояв він досі на роздоріжжі.

— Якби вдвох, то, може, й пішов би, — нерішуче відповів Андрій, — а то самому перший раз не тее...

— Ні, ні! Особисто я до неї ніколи не піду... Ти, будь ласка, і не прохай мене, не збивай з правдивого шляху.